תלמוד ירושלמי · מפרשים · מראה הפנים על תלמוד ירושלמי · סדר מועד

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי תענית

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי תענית

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-תענית/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 7
הלכה ג 8
הלכה ד 8
הלכה ה 10
הלכה ז 10
הלכה ח 11
פרק ב 11
הלכה א 11
הלכה ב 12
הלכה ו 13
הלכה יב 13
הלכה יג 13
הלכה יד 13
פרק ג 13
הלכה א 13
הלכה ב 14
הלכה ד 15
הלכה ה 15
הלכה ז 15
הלכה ט 15
פרק ד 15
הלכה א 15
הלכה ב 16
הלכה ג 17
הלכה ה 18
הלכה ו 19
הלכה ז 19

פרק א

הלכה א

מאימתי מזכירין גבורות גשמים. אמר ר' מנא שכל היום כשר ללולב. הכא מתרץ להאי דר' יהושע בברייתא דלא תיקשי אר' יהושע דמתני' והתם דף ג' דפריך נמי אהאי דגריס שם ר' יהודה אומר משום ר' יהושע העובר לפני התיבה בי"ט האחרון של חג האחרון מזכיר וכו' הי ר' יהושע אלימא ר' יהושע דמתני' הא אמר מי"ט האחרון של חג הוא מזכיר אלא ר' יהושע דברייתא הא אמר משעת הנחתו וכו' עד אמר רב נחמן בר יצחק תהא כר' יהושע בן בתירה זימנין דקרו ליה בשמיה וזימנין דקרי ליה בשמיה דאבוה הא מקמי דליסמכיה והא לבתר דליסמכיה. ולא משני להאי דר' יהושע כדמשני הכא דהיינו מי"ט האחרון של חג והיינו משעת הנחתו הואיל וכל היום כשר ללולב ואפשר דס"ל לסוגית הש"ס הבבלי דדוחק הוא לומר ולפרש שעת הנחתו סמוך לחשיכה הוא הואיל ואינו אלא בדיעבד אם לא נטלו שחרית ואנן משעת הנחתו דכולי עלמא איירינן שהוא בשביעי אחר התפלה ולפיכך נמי לא מדייק ליה התם ויזכיר מבערב וכו' כדדייק הכא משום דהאי דיוקא לא שייכא אלא למאי דמשני הכא להאי דר' יהושע דבערב הוא דקרי ליה שעת הנחתו ולא אזלא הסוגיא דהתם כהאי דהכא בהא. והתוס' בדף ב' ע"ב ציינו בהאי דר' יהודא משום דר' יהושע אומר העובר לפני התיבה וכו' ומביאין להא דפריך הכא ויזכיר מבערב וכו' ולא שייכא להא אלא למאי דמשני הכא ולהא דמפרש בעת הנחתו ואלו למסקנא דהתם בענין זה לא בעי לשנויי כה"ג כדאמרן שמעינן מיהת דהאי דקאמר ויזכיר מבערב אי"ט אחרון של חג קאי וזה פשוט הוא דמכיון דמשני ר' מנא להא דר' יהושע דמשעת הנחתו היינו סמוך לחשיכה של י"ט האחרון לפי שכל יום השביעי כשר ללולב עלה היא דמקשי א"כ ויזכיר מבערב י"ט האחרון של חג ומשני לית כל עמא תמן וכו' וכן פי' הרא"ש שהביא לזה במתני' דלקמן בירושלמי פריך ויזכיר מבערב דכיון דעברו ימי החג ואין הגשמים סי' קללה ראוי היה שיתחיל מיד מבערב ומשני לית כל עמא תמן וכו' והר"ן שהביא לזה במתני' דלקמן כתב וכי מקשינן ויזכיר מבערב ויזכיר משחרית אי"ט של פסח בלחוד הוא דמקשינן דאלו ליום טוב האחרון של חג בטעמא בכדי שיצאו כל המועדות בטל סגי לן שכשם שבשביל כך אסרו שאלת גשמים עד י"ט האחרון של חג דאפשר דר' יהודה לא חייש בגשמים בחג סימן קללה אף מפני טעם זה בעצמו אחרוה עד מוספין אבל בי"ט ראשון של פסח דכיון שמפני שיצאו כל המועדות בטל הפסיקו בו ההזכרה אע"פ שהוא זמן גשמים עדיין א"כ יזכיר מבערב ומפני לית כל עמא תמן וכו' כדאיתא התם עכ"ל הר"ן ואין פירושו ז"ל מוסכם ופשטות

הסוגיא לא משמע כלל כפירושו ומה שהיה קשה לו דלי"ט האחרון של חג כבר יש לנו טעמא כדי שיצאו כל המועדות בטל ובהאי טעמא סגי לן לק"מ כמו שאבאר זה לקמן ריש הל' ב' בס"ד:

רבי סימון בשם ריב"ל בשליח ציבור הדבר תלוי וכו'. לפי הגי' שלפנינו אינו מתפרש בענין אחר אלא כדפרישית דבלשון תמיה הוא דקאמר ועלה קאמר ר' מנא ומה ופליג והשיב לו ר' חגי דלא פליגי אלא כאן בטל כאן בגשם ומבואר הוא. ובמרדכי ראיתי הגי' שהביא בשם ראבי"ה בדרך אחר ובניחותא קאמר וגריס בש"ץ הדבר תלוי הדא דתימר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ץ בגשם קמון לצלותא כמי שהזכיר ש"צ עכ"ל הירושלמי ולא הביא להא דלקמן כלל וכבר כתבתי כמה פעמים דרוב מה שתמצא בדברי המפרשים בשם ראבי"ה לא נמצא בהירושלמי שלפנינו וגי' אחרת היתה לו ועיין לעיל בפרק ב' דביצה בסוף הלכה א' וסוף ד"ה מסייעא לר' יוחנן ותמצא כיוצא בזה:

וחורנא אמר על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו. כבר כתבתי בברכות שם דהאי אידך מ"ד אתיא במקצת כהאי דאמרינן בבבלי מכלתין דף ג' דטל לא מיעצר ומשום זה לא נשמע לו ומיהו התם קאמר דהא דנשבע אליהו גם על הטל ההוא על טל דברכה דלא אתי והא דלא אהדר לטל דברכה משום דלא מינכרא מילתא ופירש"י ז"ל דהא טל הוה מעיקרא ולא היה אחאב הרשע מודה בחזורה דטל של ברכה דאי הוה אומר ואתנה טל ומטר היה אחאב מקנטרו ואומר לו שלא נעצר. והכא דקאמר לא נשמע לו משמע דאליהו נשבע שלא יהא טל כלל ולכאורה קשה וכי אליהו לא ידע דטל לא מיעצר ואיפשר דהכא נמי כעין דהתם מיתפרשא דנשבע על הטל דברכה אלא שלא נשמע לו ודייק מדלא כתיב אלא ואתנה מטר ולא אהדר מטל כלל ולא ניחא ליה להאי ש"ס להאי שנויא דהתם דמשום דלא מינכרא מילתא לא אהדר לטל דברכה דאי איתא דחושש אליהו שלא יקנטר אחאב משום דהא הוה טל מעיקרא להאי חששא אי אפשר לתקן דאכתי גם כי לא אהדר לטל יכול הוא לקנטרו על שאמר בתחלה אם יהיה טל וגו' והא הוה טל דטל לא היה נעצר ודברכה לא מינכרא מילתא אבל אי אמרינן דלא נשמע לו על הטל ניחא הא דלא אהדר לטל:

היה עומד בגשה והזכיר של טל וכו'. כבר ביארתי בברכות שם דהאי דינא מוסכם הוא מכל הפוסקים וכהאי פירושא דמבואר בפנים בהא דקאמר לא דמי להוא דמקל וכו' כך פירשו הר"י והרא"ש והר"ן ז"ל בריש מכלתין ואם שכתב הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל פי' אחר לבסוף פי' כדפרישית בפנים. ויש גורסין להוא דמצלי ולא מיקל. ואין נ"מ בזה דלהגי' שלפנינו דלא מצלי ולא מיקל קאי אהזכרה לחוד דלא אמר לא טל ולא גשם

ולהך גי' במצלי ולא מיקל קאי אתפלה ולא מיקל אהזכרה קאי שלא הזכיר כלום ואינו מקלל ולא מידי. ובעל המאור ז"ל פי' למיקל ענין קולא ור"ל כי מי שמיקל על עצמו שלא להזכיר לא טל ולא גשם בימות החמה אין מחזירין אותו מפני שהטל לא נעצר אבל מי שמחליף ומזכיר שם גשם בימות הטל הואיל ואין הגשמים לאחר ניסן סימן ברכה כאלו לא התפלל כלל לפיכך מחזירין אותו. והיינו הך לדינא דבימות החמה אם לא הזכיר כלל אין מחזירין אותו ואם הזכיר גשם מחזירין אותו וכן האי חלוקה לדינא דבימות הגשמים אם הזכיר טל ולא הזכיר גשם אין מחזירין אותו ואם לא הזכיר לא זה ולא זה מחזירין אותו מוסכם הוא מכל הפוסקים כמבואר בדברי הרי"ף ז"ל שהביא לזה בריש מכלתין וכן הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' תפלה והרשב"א והרא"ש והטור סי' קי"ד. ומיהו בהא דקאמר הכא דאם לא הזכיר כלל בימות הגשמים שאומרה להזכרה בשומע תפלה ומדמי לה לשאלה ולא עוד אלא דק"ו היא לא הסכימו הכל לזה אלא דהתוס' מביאין לזה בריש מכלתין ד"ה בימות החמה וכו' וכן דעת רב האי גאון ז"ל מביאו הרמב"ן והרשב"א ז"ל אבל הרי"ף והרמב"ם וכל גדולי האחרונים לא פסקו כן בהזכרה אלא כהאי גי' בגמרא דילן בפ' תפלת השחר דף כ"ט טעה ולא הזכיר גבורות הגשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה אלמא דבהזכרה לא מהני לאומרה בשומע תפלה וטעמא דמילתא דלא אמרינן בשומע תפלה אלא מה שדרך בקשה הוא והזכרה לא הוי אלא דרך שבח. ועוד כתבתי שם דמהאי דלקמן בנינוה צרכון מיעבד תענית וכו' איכא סייעתא לדעת רוב הפוסקים דהש"ס דילן לא ס"ל האי ק"ו דהכא דקאמר מה אם שאלה שהוא מדוחק וכו' משום דאיכא למיפרך מה לשאלה שכן מצינו שאפילו לכתחלה היחיד אומרה בשומע תפלה ואפי' הצבור כגון בני נינוה דדייניגן להו כיחידים בזה ובזמן הצריך ממטיר להם דהוי כזמן הגשמים לבני א"י ואפ"ה בשומע תפלה תאמר בהזכרה שלא מצינו בשום מקום לאומרה לכתחלה בשומע תפלה. וע"ש עוד שביארתי דלפי חלוק השיטות בההיא דנינוה בין הכא לדהתם הק"ו הנזכר הוא תלוי דלשיטתא דהכא שפיר הוא הק"ו אבל לשיטתא דהתם נסתר הק"ו כדאמרן וע"ש:

אמר ר' יוחנן כל שלשים יום חזקה מה שהוא למוד הזכיר מביא לזה הרא"ש והטור בסי' קי"ד. וכהאי דאמר רבי יוחנן נמי בפ"ב דברכות גבי טעה בוכתבתם וכו' לא שנו אלא שלא פתח בלמען ירבו אבל פתח בלמען ירבו סרכיה נקט ואתי:

שני ימים טובים של גליות וכו'. כרב בבבלי דף ד' ע"ב ובשינוי נוסחא במקצת אבל מסיק התם והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק:

מחלפא שיטתיה דר"א מחלפא שיטתיה דרבי יהושע דאיתפלגון וכו'. הך פלוגתא איתמר נמי בבבלי פ' חלק דף צז וצ"ח בשינוי מקצת. והאי רומיא דדידהו אדידהו אין לפרש כ"א מכח ברכת גאולה שאנחנו אומרים בכל יום וכל חד וחד לפי סברא דידיה בענין הזכרת הגשם כמבואר בפנים ומשום דאין לנו לתלות תחיית המתים בגאולתן של ישראל ומי יודע זה כ"א אל דעות ה' לבדו. ואם שמצינו מדרש שדרשו חז"ל שקיבוץ גליות קודם לתחיית המתים וסמכו על הכתוב בונה ירושלים ה' ונדחי ישראל יכנס והדר הרופא לשבורי לב וגו' וזהו תחיית המתים וא"כ היה אפשר לומר דלר"א דס"ל לדמות גבורות גשמים לתחיית המתים דמ"מ בזמנו הוא בא וקשיא להא דקאמר אין ישראל נגאלין אלא בתשובה א"כ תחיית המתים שהיא אחר הגאולה תלויה בגאולה היא והיאך מדמי הזכרת גבורות גשמים לתחיית המתים מ"מ רומיא דר' יהושע דידיה אדידיה היאך מתפרשא הא איהו דקאמר דתחיית המתים כולי יומא זמניה הוא וכן הגאולה שקודמת היא נמי תבא מ"מ ואין לדמות לה גבורות גשמים והיינו כדקאמר נמי הכא. ולמאי דפרישית אסברות דידהו דכל חד וחד הוא דמקשה כמבואר בפנים. ומיהו אף דלא משני מידי אין הקושיא גדולה כל כך דמיהת הגאולה באה מ"מ יהיה ע"י תשובה וכדאמר ר"א הקב"ה מעמיד עליהם מלך קשה או בזמנה כר' יהושע:

אלו היו ישראל משמרין שבת אחת כתיקונה מיד היה בן דוד בא. ובבבלי פ' כל כתבי דף קיח ע"ב אמר ר' יוחנן אמר רשב"י אלמלא משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין שנאמר אשר ישמרו את שבתותי וכתיב בתריה והביאותים אל הר קדשי. ונראה דהש"ס הבבלי לא ס"ל למידרש שבת היום לה' חד יום כדקאמר ר' לוי הכא אלא כדדריש ר' יוחנן התם לעיל מינה לתלתא היום דכתיבי בהאי קרא לשלש סעודות של שבת:

הלכה ב

טעמא דר' יודה כדי שיצאו המועדות בטל. לקושטא דמילתא טעם הזה מספיק ליו"ט האחרון של חג שאין הראשון מפסיק מהטל ולהזכיר גשם וכן ליו"ט הראשון של פסח לזה שאין האחרון מזכיר הגשם אלא טל ונמצא מזכיר טל בהתחלת המועדות ובצאת המועדות אבל אין הפעם מספיק למה שאין הראשון מזכיר טל ביו"ט הראשון של פסח ונראה דבאמת עיקר הכוונה של הטעם הזה על שאין הראשון מזכיר גשם ביו"ט האחרון של החג אלא האחרון הוא שמפסיק מהטל ומתחיל להזכיר הגשם משום כדי שיצאו המועדות בטל ולפיכך הראשון אינו מזכיר גשם אלא עדיין מזכיר הוא הטל. ומפני שכל זה נשנה בא"י שמזכירין כל ימות הקיץ הטל וביו"ט האחרון של חג מפסיקין במוסף מלהזכיר הטל ומתחילין להזכיר הגשם. והתיו"ט ציין על שהאחרון אינו מזכיר גשם

ביו"ט הא' של פסח ירושלמי מ"ט דר' יודה וכו' ובאמת עיקר דבר זה על שאין הראשון ביו"ט האחרון של חג מזכיר הגשם אלא עדיין מזכיר הוא הטל הוא דנאמר וכ"כ הר"ן והזכרתי בריש מכלתין אלא דמ"ש שם דמה דמקשה ומשני הכא בריש מכלתין ויזכיר מבערב וכו' לא קאי אלא איו"ט הראשון של פסח ומשום דבהאי טעמא כדי שיצאו המועדות בטל סגי לן על הא דיו"ט האחרון של תג וכלומר דמשום הכי אי אפשר להתחיל להזכיר הגשם מבערב זהו דבריו אבל אינם מוכרחים ולאו מילתא היא לאקשויי למה ליה למיהדר בתר טעמא אחרינא לית כל עמא תמן וכו' הא כדי שיצאו המועדות בטל הוא דבעינן חדא דאינו מקשה בריש מכלתין אלא על הא דקאמר שכל היום כשר ללולב עלה הוא דקאמר ויזכיר מבערב וכו' כדפרישית שם ועוד דבר מן דין דיוקיה לאו דיוקא הוא דבריש מכלתין אליבא דר' יהושע דברייתא דקאמר משעת הנחתו הוא דמפרש לה ואזיל והכא אליבא דר' יהודה שאמר משום ר"י בן בתירה הוא דקאמר ולמר צריכין להאי טעמא דלעיל ולמר איכא טעמא כדקאמר הכא ולא קרב זה אל זה:
בשעת מקדש שאני הכי משני ומסיק נמי בבבלי דף ד ע"ב:

הלכה ג

מתניתא דר"ש וכו'. האי תוספתא מייתי לה נמי בבבלי דף ו ע"א ועיין בדבור דלקמן מה שנתבאר מזה בס"ד. והתוספתא שהובאה כאן בסוף הלכה תני אם היתה השנה חסירה וכו' ומביא לזה התיו"ט במשנה ג' ולא העתיק לא הקושיא מחלפה שיטתיה דרבי וכו' ולא שינויא דמשני לבסוף נצרכה ומבואר הכל בפנים:
מחלפה שיטתיה דרבי וכו' עיין לעיל בד"ה מתניתא דר"מ:

הלכה ד

הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים וכו'. כ"כ הרמב"ם ז"ל בריש פ"ג מהל' תענית וכסתם מחני' דהכא ודלקמן הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין ג' תעניות וכו' וכ"כ הר"ן ז"ל שהרי"ף והרמב"ם ז"ל סמכו על סתם מתני' ואתיא כר"מ דהתוספתא וכדמוקי לה הכא לעיל מתניתא דר"מ וכו' דאלו לר' יוסי אין היחידים מתחילין להתענות עד הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ולכאורה קשיא על מה שפסק הרמב"ם בפ"י דנדרים בהלכה יא גבי האומר עד הגשם וכו' ואם אמר עד הגשמים ה"ז אסור עד שירדו הגשמים והוא שירדו מזמן רביעה שניה שהיא בא"י ומקומות הסמוכין לה מכ"ג במרחשון ואילך. וזהו כר' יוסי דאמר רביעה הבכירה בי"ז במרחשוון והבינונית בכ"ג והאפלה בר"ח כסליו וסותר הוא למ"ש בהל' תעניות. שוב ראיתי בלח"מ שהרגיש בקושיא זו והוסיף עוד לתמוה שבתעניות פסק כר"מ ובנדרים פסק כר' יוסי ובפ"א מהל' מתנות עניים לא פסק

לא כזה ולא כזה ששם בהלכה יא כתב מאימתי כל אדם מותרים בשכחה של זיתים בא"י אם שכח אותה בראש הזית ה"ז מותר בה מר"ח כסליו שהוא זמן רביעה שנייה בשנה אפילה ומביא שם למה שכתב הכ"מ ופלפל על זה ולבסוף כתב מה שקשה בעיני על רבינו ז"ל קשה עד מאד אצלי וצ"ע והנכון כדברי הכ"מ שם בזה דבנדרים הלך אחר לשון בני האדם ונקטינן בשנה בינונית שדרך לשון בני אדם בדבר בינוני ובמתנות עניים הולכין אחר רביעה שנייה בשנה אפילה משום דספק מתנות עניים להחמיר כדתנן בסוף פ"ד דפיאה לר"מ והלכתא כוותיה ספק לקט לקט. ומה שהקשה הלח"מ על זה דאיך יישב כל הסוגיא שם כמאן אזלא הא דתניא רשב"ג אימר גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי וכו' דמשמע דר' יוסי לא איירי בשנים חלוקות וברביעה שניה אלא בזמן הרביעיות שלשתן ובאותה השנה עצמה זו אינה קושיא דלרשב"ג דאמר הכי ע"כ דס"ל כן אליבא דר' יוסי ולא מיתוקמא מילתיה אלא כר' יוסי וכדפירש"י ז"ל אבל איני מוכרח לומר דר' יוסי גושיה ס"ל לעולם כן ודלא נפרש עיקר מילתיה דר"י דלאו בשנים חלוקות איתמר ועוד דאיכא למימר דבשנה בינונית גופה קאמר דלא אשכחן הא דרשב"ג אליבא דר' יוסי ולכ"ע מיהת ג' זמני רביעה הן ככל שנה וא"כ אין זה סותר להא דאמר דיש שנה בכירה ויש שהיא אפילה באלו זמני רביעה ובבינונית משכחת לה הא דרשב"ג לר יוסי ודקאמר רב חסדא שם הלכה כר' יוסי כבר עמדו המפרשים על זה כמו שמביא הר"ן ולרש"י גי' אחרת שם הלכה כר' יהודה ובלאו הכי הרי אמרנו דבענין דתעניות סמך עצמו על סתמא דמתני' דכר"מ אזלא וכפי דרך הרי"ף ז"ל אלא דבשארי מקומות במקום שנשנה עד רביעה שנייה סתם סמך לו על דברי ר' יוסי והכל לפי מה שהוא בנדרים כך ובמתנות עניים כך ולפי הטעם שנתבאר:

אתחמי לרבנן חסידא דכפר אימי יצלי ומיטרא נחית וכו'. כעין הא גריס בבבלי פ"ג דף כג בעובדא דאבא חלקיה ובקצת תוספת דברים:

מה ת"ל עד קריאת הגבר. בטעות הועתק כאן וליתא בתוספתא אלא גריס בהדיא ישן ועמד אסור מיד. וכן הועתק בבבלי פרקין דף יב רישא דהתוספתא וגריס שס בלישנא בתרא דרבא אמר לא שנו אלא בשלא ישן אבל ישן אינו אוכל וכ"פ הרמב"ם בפ"א מהל' תעניות בהלכה ה' וכל תענית שאוכלין בה בלילה בין צבור בין יחיד ה"ז אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר והוא שלא ישן אבל אם ישן אינו חוזר ואוכל ולא העתיק להא דקאמר הכא בשלא התנה וכו' ואפשר דהואיל ופשוט הוא דתנאי מהני לענין זה סתם דבריו. והטור בסי' תקסד כתב כן וי"א שא"צ תנאי לשתיה דמסתמא דעתו של אדם

לשתות אחר השינה וכו'. ומהא דגריס בתוספתא וכן כאן ישן ועמד אסור משמע דישן על מטתו ועמד קאמר ולא כמו שפי' ישן בתוך הסעודה וכו' וכמו שהביא הרא"ש לדעת זה ע"ש:

הלכה ה

כל תענית שב"ד גוזרין להפסיק אין עוברות ומניקות מתענות בם וכו'. הא דקאמר נראין דברים וכו' מבואר היטב הכל בפנים ולבסוף דקאמר אתא ר' בא בר זבדא וכו' וקאמר בשם ר' יוחנן ואפילו גזרו וכו' אין עוברות ומניקות מתענות בם א"נ משמע דאין מתענות לא בג' ראשונות ולא בשניות. והבבלי דף יד גריס תני חדא עוברות ומניקות בראשונות וכו' ואמר רב אשי נקוט אמצעייתא בידך דמיתרצן כולהו. כך היא גי' רש"י והרי"ף והרא"ש ז"ל שכתבו גם כן כרש"י ז"ל שאינן מתענות אלא באמצעות ולא בראשונות ולא באחרונות וכ"כ הטור בסי' תקעה. והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ג מהל' תענית בהל' ה' בז' אחרונות שבאלו הז' בלבד עוברות ומניקות מתענות אבל בשאר התעניות אין מתענות וכתבו המפרשים ז"ל שהוא גורס אמר רב אשי נקוט אמצעיתא בידך והיינו ברייתא אמצעיתא ואחרונות ממש הן. ומ"ש הב"י שם ובירושלמי אמרו שמתענות בראשונות ובאמצעיות ולא בשבע אחרונות ולדברי הכל חולק על תלמודא דילן ולא קיי"ל כוותיה ודברי התוספתא הן הכתוב כאן אבל דעת הש"ס כהאי דמסיק אתא ר' בא בר זבדא וכו' בשם ר' יוחנן וכו' וא"כ אין מתענות בראשונות ובשניות וזה קצת סיוע לגי' הרמב"ם ובאחרונות פסק כרב אשי בגמ' דילן דאיהו ס"ל הכי:

הלכה ז

כאילין תרתי מילייא שיערייה רבייה. ובבבלי דף יד ע"ב קאמר סתמא קאמר לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיעני מן השמים:

ובשני מטין וכו' פותח א' ונועל אחד. משמע דפירושא דמטין קאמר והבעיא דבעי מה וכו' אם פותח אחד ונועל אחד כל היום בחמישי וכו' כדפרישית ולא איפשיטא הבעיא הכא. ובבבלי שם איבעיא להו היכי קתני בשני מטין עם חשיכה ובחמישי כל היום מפני כבוד השבת. והיינו מטין. או דילמא בשני מטין ובחמישי פותחין כל היום כולו ת"ש דתניא בשני מטין עד הערב ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת. והיינו אם אין שם אלא פתח אחד וכדקתני בהדיא בתריה היו לו שני פתחים פותח א' ונועל אחד וא"כ אף בחמישי לא התירו בשני פתחים כ"א פותח אחד ונועל אחד וכ"כ הרמב"ם בפ"ג בהני ז' ע"ש:

הלכה ח

הדא דאת אמר בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונייהו כתב הרא"ש ז"ל פי' כותלו של בית חתנות וכ"כ הטור סי' תקעה. ולפי' זה קשה מאי האי דקאמר שמואל עלה כותלא דגנאי ביה הרי בית חתנות לעשות החופה בתוכו הוא ולהיות שמה כל ימי החופה ומאי מוסיף שמואל פשיטא דגנאי ביה הוא. ולפירוש הרמב"ם ניחא שמפרש בנין של שמחה כגון ציור וכיור כדכתב שם בהני ח' היינו מפני שדבר זה אינו מן ההכרח ואין זה אלא להרוחה ולשמחה ולנוי בעלמא אבל אם היה כותלו גוהה ניפול וההכרח הוא לסותרו ולתקנו סותרו ובונהו והשתא שפיר קאמר שמואל עלה כותלא דגנאי ביה דווקא אבל אם יש לו בית אחר לדור ולשכב בו לא שאינו צריך לזה כ"א להרווחה היא והא דלא הזכיר הרמב"ם בית חתנות כדאמרי בגמרא משום דזה נכלל ג"כ במה שאמר ציור וכיור אסור ומכ"ש לבנות בית חדש לשמחה שאין לו הכרח גדול לזה ויכול היא לעשות החופה בביתו ובית חתנות שאמרו לדוגמא בעלמא אמרו וה"ה בכל כיוצא בזה שהיא להרווחה ולשמחה:

הדרן עלך פרק מאימתי

פרק ב

הלכה א

סדר תעניות כיצד וכו'. ונותנין אפר מקלה ע"ג התיבה והרמב"ם ז"ל בריש פ"ד מהל' תעניות כתב ונותנין אפר מקלה ע"ג התיבה ועל גבי ס"ת כדי להגדיל את הבכיה ולהכניע לבם. וכתב הכ"מ איני יודע מנין לו לרבינו שנותנין אפר מקלה ע"ג ס"ת. וגי' הרי"ף ז"ל כך היא בגמרא למה נותנין אפר מקלה על גבי ספר תורה אמר ר יהודה בן פזי כלומר עמו אנכי בצרה וכך הביא הרא"ש ז"ל ובענין דקאמר למה יוצאין וכו' גריס בבבלי דף יז דר חייה בר אבא קאמר כהאי דריב"ל דהכא ור"ל אמר גלינו וכו' כדר' חייא בר בא דהכא וקאמר הש"ס מאי בינייהו איכא בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנשתא וא"כ לר"ל ליכא משום פרהסיא וכדכתבו התוס' ולדידיה למה יוצאין לרחובה של עיר וצ"ל דלר"א אין הכי נמי דאי משום תפלה לא היה צריך לכך אלא משום דבלאו הכי ע"כ דמה שהן מוציאין התיבה לרחובה של עיר משום הך טעמא כלי חמדה וצנוע היה לבו וכו' מתפללין ג"כ שם:

פוק עמן וצערך עביר. הר"ן ז"ל הביא לזה בפ"ק וגריס וצערך עביד. ובהא דאמר הדא אמרה אלין תעניתא דאנן עבדין לית אינון תעניין למה דלית נשיא עמהון כתב וזהו

שאמרו אין תעניות צבור בבבל אלא ט' באב בלבד ולא בבל בלבד אמרו אלא כל חו"ל כבבל כמו שאמרו אין דנין דיני קנסות בבבל ופלפל שם בזה ומסיק דכי אמרינן הכי הני מילי לענין חמשה עינויים שאין כח בתענית יחידים להשוות תענית שלהם ותענית יוה"כ שהוא על כל ישראל ומשום הכי לא מיתסר בעינויין הללו אלא תענית דומיא דידיה דהיינו תענית צבור שהוא מקובל על כל ישראל אבל לענין נעילה וכ"ד ברכות והתרעה לא אמרו שכיון שכל הצבור מצטרפין להתענות ראוים הם לכך:

לפי שחטאו הלמד והמלמד. למאי דפרישית בפנים דאדבתרה קאי ומילתא אחריתא היא. א"כ מאי איתפלגון דקאמר לכך נראה דאדלעיל קאי דמה מפרש הא דלא כתיב בפר העדה הקדש משום דאם חטא הצבור אין הגדולה במקומה עלה פליג אידך וקאמר דאי משום חטא הצבור בלחוד לא הוה קפיד הכתוב אלא דהיינו טעמא לפי שבפר העדה חטאו הלמד זה הצבור והמלמד זה הב"ד כדדרשי חז"ל דכתיב ונעלם הדבר מעיני הקהל וכו' הלכך לא כתיב באן הקדש והאי לפיכך יצאו לחוץ וכו' מילתא אחריתא היא לזה קאי אשניהן פר המשיח ופר העדה דבתרווייהו כתיב והוציא את הפר א"נ משום דבפר העדה מסיים אותו הכתוב והוציא וגו' חטאת הקהל הוא והיינו דקאמר ויתפרסמו והכל אפר העדה קאי:

הלכה ב

אית לך מספיקא כל חדא וחדא מינהון. כבר כתבתי בפ"ד דברכות שם דלענין טעם לברכת המינין קאמר נמי בבבלי שם ור' לוי שהוא כנגד אל הכבוד הרעים אלא דהכא מוסיף בטעמא הוא להא דמעיקרא קודם התקנה ולהא דלאחר התקנה ומשום דמספקא הוה להו וכו' כמבואר בפנים ומזה נלמד טעם על שלא קבעו הפייטנים שום קרוב"ץ בברכת את צמח דוד כמו שהוא בקרוב"ץ פורים ובט' באב לפי מנהג אשכנז ולפי מנהג איטלייא שאומרים קרוב"ץ גם בשאר ג' תעניות ואין קרוב"ץ בברכת צמח דוד ומשום שבימים הקדמונים היו כוללים לברכת דוד ולברכת בונה ירושלים בברכה אחת כפי התוספתא אלא שאח"כ חלקום לשתי ברכות והפייטן קבע דווקא בי"ח האלו שהן כנגד י"ח אזכרות מהבלתי נהגין:

ואיכן הוא אומרה ר"ז בשם רב הונא אומרה כלילי שבת ויומו. הרי"ף ז"ל הביא לזה בפ"ק וכתב פירוש כערבית שחרית ומנחה. הוא ז"ל רצה להשוות הא דהכא למה שאמרו בבבלי שם יחיד אומרה בשומע תפלה אלא דלפירושו יש לגמגם למה אמרו כלילי שבת ויומו ה"ל למימר בכל הג' תפלות של יום וכן לשון והיכן הוא אומרה משמע דבאיזה ברכה קאמר:

הלכה ו

כל מי שאינו כשר כיהושע וכו'. וכן הוא בבבלי פ"ק דף י"ד אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אא"כ נענה כיהושע בן נון והרמב"ם ז"ל העתיק לזה בפ"ה מהל' תפלה בהל' י"ד ולא הביא להא דקאמר הכא ובלבד יחיד על הצבור והראב"ד הביא וכן כתבו התוס' במגלה דף כ"ג להא דהכא ומסתמא גם דעת הרמב"ם כן דאלו בינו לבין עצמו מה חשש יש בדבר:

הלכה יב

כהדא דתני להן אינש דיהוי עליה ייסר בצלוי. בבבלי פ"ק דף י"ב מייתי להא ולא גריס בהדיא בצלוי. ופליגי התם חד אמר ייסר וחד אמר יאסר וכו' ומייתי ראיה הכא שצריך להזכירן מבערב ואתיא כהאי דאמר וכו' ועיין לעיל בהלכה ב' ד"ה ואיכן הוא אומרה:

הלכה יג

כל מקום ששנה רבי מחלוקת וחזר ושנה התם הלכה כסתם וכו'. ה"ז כדגרסינן בבבלי פ' החולץ דף מ"ב וכהא דקאמר לקמן הדא דאת אמר בשאין מחלוקת אצל סתם וכו' ואם מפרשין אנחנו כפשטה כמו שרצה הר"ש מקינון לפרש א"כ סותר זה לכמה וכמה מקומות לפי שיטת הבבלי וכבר זכרתי מזה סוף פ"ק דע"ז ובפ"ג דנדה בהלכה ב' וציינתי שם למקומות דסותרין להאי כללא וע"ש:

הלכה יד

רביעין על מעיהון ולא ידען דהיא תעניתא. מה שכתב הר"ן ז"ל בזה הבאתי בברכות שם ובמה שיש לפלפל בדבריו ע"ש מה שבארתי בס"ד:
הדרן עלך פרק סדר תעניות כיצד

פרק ג

הלכה א

סדר תעניות האלו. אבל צמחים ששנו. התם בגמרא דף י"ט גרסינן אמר רב נחמן דווקא נשתנו אבל יבשו לא פשיטא נשתנו תנן לא צריכא דאקין מהו דתימא אקנתא מילתא היא קמ"ל. ופירש"י ז"ל בלישנא קמא יבשו לא צריך דמכאן ואילך לא יועיל והוא תפלת שוא. ל"צ דאקין שעלו כקנה שנתקנו מעט לאחר שנתייבשו מהו דתימא אקנתא מילתא היא דכיון דנתקנו מעט אם יתפללו מועיל לה קמ"ל רב נחמן דאקנתא לאו מילתא היא. והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהל' תענית בהל' י"ו תבואה שצמחה ונמנע המטר והתחילו צמחים לייבש הרי אלו מתענין וזועקין עד שירדו גשמים או עד שיבשו הצמחים. וכתב

הה"מ שפירוש הגמרא לדעת רבינו דיבשו שוב אין בהם תקנה ואחרית ואפי' עמדו בקנה שלהם ויבשו והיינו אקין שהזכירו בגמרא ולזה הזכיר רבינו יבשו סתם וכן פירש הראב"ד ז"ל ויש בזה פי' אחר לרש"י ז"ל וזה עיקר עכ"ל ור"ל דרש"י פי' עוד ל"א יבשו לא דממילא חוזרין. ל"צ דאקין שעלו בקנה מהו דתימא אקנתא מילתא היא. דכיון שעלו בקנה ועדיין לא בשלו כל צרכן ודאי אי לא מתריעין תו לא גדלי קמ"ל דלאו מילתא היא דאע"ג דאקין אכתי גדלי טפי. והנה לדעת הה"מ מפרש הרמב"ם כפי' קמא דרש"י וכ"כ ב"י סי' תקע"ה על דברי הטור שם ומפרש רבינו דיבשו אין בהם עוד תקנה בשום פנים ואפי' ראינו שנתקנו מעט לאו כלום הוא כי לא יצלח לכל וכן פירש"י בחד לישנא וכך הם דברי הרמב"ם והראב"ד וכתב הה"מ ושכן עיקר ודברים אלו לכאורה קשי הבנה הם דאם דעת הרמב"ם לפרש כפי' הא' דרש"י א"כ מה זה שכתב מתענין וזועקין עד שירדו גשמים הרי לרש"י לפי' הזה תפלת שוא הוא אם לא שנאמר דהא דכתב הרמב"ם מתענין וזועקין היינו בעוד שלא יבשו לגמרי וזהו שכתב והתחילו הצמחים לייבש דעדיין מהני להו תפלה ומתענין וזועקים עד שירדו גשמים ויתקנו לגמרי. או עד שיבשו הצמחים כלומר שיראו שיבשו לגמרי דאז אין להם תקנה עוד ומפסיקין מלהתענות ולזעוק דאין זה אלא תפלת שוא וכך הם דברי הטור שכתב שם אבל אם ירדו ברביעה הראשונה וצמתו העשבים וכמשו מתריעין מיד ומתענין בה"ב ונוהגין בהן כל חומר שבעה האחרונות אבל יבשו לגמרי אין מתענין שאין בהם עוד תקנה. והרי זה בכלל דתנינן אבל צמחים ששנו וכו' היינו ששנו והתחילו לכמוש ולהתייבש דאכתי יש להן תקנה ומהני רחמי:

תני כשם שמתריעין עליהן בשאר ימי שבוע וכו'. הרמב"ם ז"ל לא הביא לזה ונראה משום דגרסינן בברייתא הובאה בבלי פרקין דף יט ע"ב מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע וכו' רשב"ג אומר אף על האילנות מתריעין על הספיחים בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים וא"כ איכא למימר בהאי תוספתא דתני כשם וכו' לא אתיא אלא כיחידאה ולא קיי"ל כוותיה:

הלכה ב

לאיש עשב בשדה וכו'. כה"ג דרש בבבלי פ"ק דף ט ע"ב. וכתבו התוס' שם ת"ל עשב פי' שאם לא הי' צריכין אלא לעשב אחד ירד על אותו עשב ועל שאר כל השדה לא ירדו. וזה מוכח מהאי דרב דניאל בר קטינא דמייתי התם דהוה ליה ההוא גנתא וכו' ואתי מיטרא וקמשקי כל היכי דמיבעי ליה מיא וכדדריש הכא בהדיא לעשב אבל לא לעשבים וכדי שיהא ניכר שלא ירדו אלא בשביל אותו עשב הצריך להם:

הלכה ד

שלשה ברא הקב"ה ותהא שבראן וכו'. ובבבלי פ' החליל דף נ"ב גריס ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם ואלו הן גלות כשדים וישמעאלים ויצה"ר וכו'. ולמאי דקאמר הכא י"ל דגלות בכלל הוא שאלמלא לא הלכו אחר יצה"ר לא חטאו ולא גלו:

שכן מצאנו ביום הכפורים וכו'. נראה דבהא קא מיפלגי דמר ניחא ליה למילף מיוה"כ שהוא יום גמר הדין וה"נ הסביבות שלא תגמור הרעה להביא עליהם ומר ניחא ליה למילף מר"ה שהוא תחלת דין ושלא תבא כלל עליהם:

הלכה ה

אפילו עיר גדולה כאנטוכיא וכו'. למאי דגריס הכא בזה א"כ צריך להגיה בהפשיטות כמו שהגהתי בפנים ובבבלי דף כא גריסי' עיר המוציא חמש מאות ואלף רגלי כגון כפר עכו וכו' א"כ הכל לפי חשבון וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' תענית בהלכה ה':

הלכה ז

נראו במקום שאין ראוי להם. דבכה"ג לא בעינן רצו אחריהם וכגון בשדה שאינה סמוכה לאגם דאפי' עמדה משולחת היא וכדמסיק התם דף כב כאן בשדה הסמוכה לאגם וכו':

הלכה ט

הדין חוני המעגל וכו' בבבלי דף כג נאמר האי עובדא בחוני המעגל גופיה וקצת בנוסח אחרת:

הדרן עלך פרק סדר תעניות האלו

פרק ד

הלכה א

בשלשה פרקים. את ש"מ תלת וכו' ושמתפללין ארבע. היינו במעמדות דעלה קאי וזהו תפלה ישירה שהיה להן ונקראת מוסף לפי שהי' מוסיפין אותה להתפלל בין שחרית ומנחה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' כלי המקדש בהל' ד' ובכל יום ויום משבת שהיא מעמדן מתפללין ארבע תפלות שחרית ומנחה ונעילה ועוד מוסיפין תפלה אחרת בין שחרית ומנחה והיא יתירה להן ונושאין כפיהן הכהנים במעמד ג' פעמים בכל יום בשחרית ובתפלה זו היתירה ובנעילה וקורין בס"ת ג' אנשים שתי פעמים בכל יום בשחרית ובתפלה שניה שמוסיפין וכו'. וזהו כר"מ דהתוספתא דמייתי לה לקמן בהלכה ד' דקאמר מתני' דר"מ וכו' כמו שהבאתי שם והא דפסק כר"מ משום דסתם לן רב כוותיה בזה אלא דלענין נשיאת כפים במנחה בתענית לא פסק כוותיה משום דמסיק בבבלי

ריש פרקין כוותיה דר' יוסי כמו שהבאתי בפנים. והא דקאמר התם תעניות ומעמדות מי איכא מוסף וקאמר חסורי מחסרא וכו' כמו שהוא בפנים ומשמע דגם במעמדות ליכא מוסף. ועיין בכ"מ שם שר"ל דהרמב"ם לא היה גורס אלא תענית מי איכא מוסף וכו' וא"צ לכל זה אלא דנראה דהרמב"ם ז"ל כך היה מפרש דהש"ס מתמה מדקתני תעניות ומעמדות בהדי הדדי וקודם יוה"כ משמע דפשיטא ליה דאף בתעניות איכא מוסף והואיל והתנא פתח בהו הלכך מתמה מאי האי דקתני תעניות ומעמדות מי איכא מוסף בתעניות דקתני להו ברישא דאף דאמרינן במגלה דף כב גבי דבעי תענית צבור בכמה וכו' דבתענית נמי איכא מוסף תפלה היינו ברכה יתירא עננו ולא כל התפלה שיהו נ"כ. וקאמר חסורי מחסרא וכו' ויש מהן ד' פעמים ביום וכו' וזה ודאי לא קאי אלא איוה"כ וכדפירש"י ז"ל וא"כ ד' פעמים ביום לא קאי אכולהו אלא שיש מהן והיינו יוה"כ ה"נ הא דקתני במוסף לא קאי אכולהו אלא יש מהן והיינו מעמדות יוה"כ ומסתייע ליה מהכא. ובמה שהבאתי בפנים במתני' דתענית שאין בה נעילה וכו' יש בו נשיאת כפים במנחה וכו' היינו מדינא דגמרא וכדקאמר התם והאידנא מ"ט פרשי כהני ידייהו במנחה דתעניתא וכו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' י"ד מהל' תפלה והר"ן ז"ל כתב שזה דעת הראשונים ז"ל דהיינו בתענית שיש בו מנחה ולא נעילה בד' צומות דכיון דמצלו בהו סמוך לשקיעת התמה כתפלת נעילה דמיא ולא ראינו עכשיו מקום שנוהגין כן וכ"כ בסמ"ג שלא נהגו כך:

מאן דיליף מנזיר אי מה נזיר אסור בחרצנים וכו'. הכא לא משני מידי והתם קאמר דאיתקש לשירית מה משרת מותר בחרצי אף מברך מותר בחרצן אי מה משרת בעל מום לא אף מברך בעל מום לא הא איתקש לנזיר ומאי חזית דאקשת לקולא אקיש לחומרא אסמכתא נינהו מדרבנן ולקולא. ונראה דהש"ס דהכא ס"ל דהיקש גמור הוא ומש"ה מקשה אי דילפת הקישא נימא אין היקש למחצה:

אתיין אילין פלוגוותא כהינין פלוגוותא מ"ד חובה וכו' מה שמפלפלין תוס' יומא בזה ומה שיש עוד לפלפל בדבריהם נתבאר הכל בברכות שם בס"ד:

הלכה ב

אבות דרך הסב הן קבורין. משמע שאברהם באמצע יצחק מכאן ויעקב מכאן שכך הוא דרך הסב כשהן שלשה. אלא דדרך הסב שאמרו בשלשה היינו כשהסיבו ביחד והאבות לא נקברו בזמן אחד. וכשהייתי באיטלייא דברתי עם שליח א' מחברון היה גברא מהימנא ושמו חכם ר' יצחק זאבי ז"ל וכשבאנו לדבר מענין מערת המכפלה אמרתי כבר ידוע הוא שעכשיו בעו"ה הכל בידי ארורה ואין רשות לשום אדם ואומה אחרת

להכנס להחצר שסביב המערה בלתי הישמעאלים לבד הם נכנסין בכל יום להתפלל שמה אמנם אם יש לו איזה ידיעה מפי השמועה יגיד לי והשיב לי האמת הוא שאין רשות לשום אדם להכנס לשם ובעונש מיתה אף להשומר ישמעאל היושב שם אם מניח לאחד להכנס. אבל זכור אני כשהייתי בן שבעה או שמונה שנים נכנסתי אני עם אמי ז"ל ע"פ סיבה שהשומר חלה מאוד ושלח אחרי אמי שהיה מכירה שהיא בקיאה הרבה ברפואות העשבים והסממנים וציוה שתבא אליו בלילה ובהצנע מאוד ולקחה אותי אתה עמה ברשות השומר הלז וכשנכנסנו להחצר הוליך אותנו למעלה להכפה הבנויה ע"ג המערה והיא שעשתה הילני המלכה לכבוד והיא מצויירת ובנויה לתלפיות יפה עד מאוד. וכשהיינו למעלה ראינו שבשמי הכפה מצויין הכל ובסימן על האבות ואמהות הנתונים במערה למטה ושם אי אפשר לשום נפש להכנס. ובתוך כך ראינו בשמי הכפה בראש כתוב אברהם ובצדו כנגדו שרה. ובאמצע כתוב יצחק ובצדו כנגדו רבקה. ואח"כ יעקב ובצדו כנגדו לאה. ואם הוא כך צ"ל דרך הסב דקאמר הכא היינו כענין ריש הברייתא בזמן שהן שתי מטות הגדול שבהן עולה ומיסב בראש העליונה וכו' וכמו שאמרנו שהרי אברהם ושרה נקברו בראשונה שמה. והשני לו למטה ממנו וכו'. עוד סיפר לי החכם השליח הנ"ל שראה עוד שם מן הצד כמו תיבה עשויה בתוך עמוד הכותל ושאלו להשומר מה זה ואמר שמקובלים הם כי ראשו של עשו טמון וקבור שם מלמטה ולא כתבו שמו כ"א עשו זה לסימן. וזהו כדברי אגדה דסוטה בגמרא דילן דחושים בן דן קטליה ומחיה אריסא ביום שנקבר יעקב. או כמסורת אגדה דהאי תלמודא בפ"ק דכתובות שמסורת בידם מאבותיהם שיהודה הרג לעשו שנאמר ידך בעורף אויביך:

הלכה ג

מאן דאמר חותך אפי' חותך לית ביה. כדפרישית וקושיא זו אינה אלא למאי דקאמר הכא שחותך הפסוק האחרון ונחשב לויהי ערב ויהי בקר לפסוק בפני עצמו אבל למאי דקאמר התם בדף כז ע"ב דפליגי נמי בהא רב ושמואל רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק היינו שפוסק באמצע להפסוק השלישי וכו' כדפירש"י ז"ל וזהו בפ' בראשית שיש בה חמשה פסוקים וביום הראשון וכן הוא ביום השני שפוסק לאמצע הפסוק של יקוו המים וקורין בו שנים. אבל הפוסקים פסקו כרב דאמר דולג:

והא תני המפטיר בנביא כו'. עיין לקמן בפ"ד דמגלה בהלכה ב' מה שנתבאר בזה:

מתניתא דר"מ וכו'. עיין בראש הפרק מה שנתבאר מזה בס"ד:

אין תימר תרין ירחין הוון והא כתיב וכו'. הסמ"ג בהל' ר"ח כתב מעצמו ללמוד מהמקרא הזה שאף בזמן שהיו מקדשין ע"פ ראייה היו נוהגין לפעמים לעשות שני ימים ר"ח ומבואר הוא בהדיא כאן:

רבי יוחנן מפקד לכנישתא דכופרא סבון וכו'. לעיל בראש השנה פ"ד בסוף הלכה ד' הגי' סבין ביו"ד ופירשתי שם לפי הגי' ולפי הענין השייך שם. והאמת שגי' דכאן היא עיקרית ושם משובשת היא ופי' האמתי הוא כמו שפירשתי כאן בפנים דבסעודת ר"ח מיירי ומבואר הוא:

הלכה ה

קלקול חשבונות יש כאן. התוס' פ"ק דר"ה דף י"ח ע"ב ד"ה זה תשעה בתמוז הביאו לזה וכתבו ופליג אש"ס דידן דהא אמרינן בפרקין תניא בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז בשנייה בשבעה עשר בו. ואי דקבלו בברייתא הכי מגמרא ניחא ומ"מ קשיא הא מייתי ראיה הכא מקרא דיחזקאל יען אשר אמרה צור על ירושלים האח וזה נאמר באחד לחודש א"כ ע"כ דנאמר דקלקול חשבונות יש כאן ואע"ג דר' מנא מקשה עלה ניחא נתקלקלו לשעבר וכו' אפ"ה אי לאו דנאמר קלקול חשבונות היו היאך מפרשינן להאי קרא דיחזקאל אם לא שנאמר דזה כהאי קרא דבט' לחודש הובקעה העיר וכ"א יום עד שנחרב הבית והיה באחד באב. וכהאי דקאמר לקמן מ"ד בתשעה לחדש באחד באב חרב הבית נבואה זו נאמרה על הצור בו ביום שנחרב ומ"מ קשה דזהו נגד הרבה פסוקים ומשניות ובריייתות כשיבא גואל צדק ויבנה ביהמ"ק במהרה בימינו אז נדע האזמת ובאיזה יום לקבוע יום טוב אכי"ר:

רבי יוחנן אומר אומרים שיר בלא נסכים. ובבבלי ערכין דף י"א ושם עיקר ענין השיר קאמר אין אומרים שירה אלא על היין ור' יוחנן גופיה שם ס"ל נמי הכי וזה דרך הש"ס דהכא בחליפין. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' תמידין בהל' ה' שבשעת ניסוך היין הלוים אומרים השיר ומהא דאמרו היו הלוים עומדין על הדוכן ואומרים וישב עליהם את אונם בלאו הכי אין ראיה כדאמר התם רבא ואיתימא רב אשי ותסברא שירה דיומיה לה' הארץ ומלואה וישב עליהם את אונם בשירה דארבעה בשבתא הוא אלא אילייא בעלמא הוא דנפל להו בפומייהו והא עומדין על הדוכן קתני כדר"ל דאומר שלא על הקרבן וזהו כדר"ל דהכא:

הלכה ו

הדא דאת אמר מחוור ומלבוש וכו'. ובבבלי דף כ"ט פלוגתא דרב נחמן ורב ששת דרב נחמן ס"ל לכבס ולהניח מותר רב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור ואיתותב רב נחמן ופסקו הפוסקים הלכתא כרב ששת:

הלכה ז

שבו הותרו שבטים לבא זה בזה. והתם בדף ל' גריס נמי יום שהותרו שבטים לבא זה בזה. וכתבו התוס' פירוש דהיינו יום טוב. כוונתם משום דאבתריה קאמר שם רב יוסף אמר רב נחמן יום שהותר שבט בנימין לבא בקהל וכדקאמר נמי הכא לקמיה. ושלא תטעה לומר דהני אמוראי פליגי דמר מפרש טעמא משום זה ומר קאמר משום זה הלכך כתבו התוס' דלא יהיא אלא דכ"ע סבירא להו דכבר קדם קביעות יו"ט ביום זה מטעמא שבו הותרו שבטים לבוא זה בזה מקודם שהותר שבט בנימין לבא בקהל תדע דאי לאו שכבר הותרו השבטים בזה היאך תמצא שהותר שבט בנימין הרי לא היה להם אשה אלא משאר השבטים וזהו שכתבו דהיינו יו"ט לומר שזהו עיקר הטעם שעשו בו יו"ט מקדם מפני שהותרו שבטים לבוא זה בזה וזה היה יכול להיות בדור שאחר דור המדבר ושנכנסו לארץ וכדקאמר התם מאי דרוש זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה וא"כ מכבר הוקבע יום זה ליו"ט ורב יוסף דהתם ורבנן דהכא דאמרי שלאח"כ בזמן פילגש בגבעה הותר שבט בנימין לבא בקהל ג"כ ביום זה וכמוסיפין ואומרין הן. ולפ"ז צ"ל דר' יוחנן דקאמר התם יום שכלו בו מתי מדבר וכדקאמר נמי הכא לקמן דסבירא להו שמדור המדבר היה יום זה להם ליו"ט ואין עיקר הטעם משום שבו הותרו השבטים ומיהו אפשר לומר דמודים בזה שזה הוא עיקר הטעם לפי שטעם שבו כלו מתי מדבר לא שייך אלא לאותו הדור בלבד אבל יום שהותרו בו השבטים לבוא זה בזה הוא לדורות ולכל ישראל ולכ"ע היינו הטעם עיקר של היום טוב:

ואפילו נתונים בתיבה וכו'. הר"ן ז"ל כתב על מה שפירש"י ז"ל כל הכלים טעונין טבילה קודם שילבשום לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה ושמא נדה היתה וכתב על זה אבל מן הירושלמי למדנו דה"ק שכל הכלים הטעינום חכמים טבילה באותו יום ואפי' מונחים בקופסא כדי שיוציאום לטבילה ומתוך כך ישאילו אותם זה לזה שכך אמרו שם וכל הכלים טעונים טבילה ר' ינאי וכו' מתוך שהיא עושה כן מטבילן ומתוך שהיא עושה כן משאילן. הוא ז"ל פי' לפי הגי' שהיה לפניו. מתוך שהוא עושה כן מטבילין. ואין זה לפנינו אלא מתוך שאתה עושה כן הוא משאילן. ואף לפי גירסתו אין זה סותר לטעמא דטבילה שכתב רש"י וכמו שהסברתי בפנים שמתוך שהיא יודעת שחברתה תטביל

אותן משאלת היא לה ותנצל היא מהטורח של הטבילה א"כ מתוך כך באין הן לטבילה ומתוך כך היא משאילן:
בתו של כהן גדול שואלת מבתו של מלך והתם גריס בת מלך שואלת מבת כהן גדול ובת כה"ג מבת סגן וכו' וכן כולם כל אחת ואחת מהפחותה ממנה. והאי ש"ס ס"ל דמסתברא שכל אחת שואלת מהחשובה ממנה להתנאות בהן וא"כ בתו של מלך ושל כה"ג אין להן אלא שישאילו זו מזו:
סליק מסכת תענית בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען